

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Published by

İlkbahar 2022/9-1

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

<https://doi.org/10.46868/atdd.195>

Çal Kültür Tarihi ve Sudan Koyun Atlatma Geleneği

Ahmet Soysal*

ORCID- 0000-0001-8098-0827

Ümran Ozan Karahan*

ORCID- 0000-0002-8179-9031

Öz

Koyun atlatma eğlencesi, Yörük kültürünü yansıtan bir etkinliktir. Yörük kültürünün geleneklerinden olan bu etkinlik, aynı zamanda bolluk, bereket ve soyun devamını da işaret etmektedir. Araştırmanın konusunu “Çal Kültür Tarihi ve Sudan Koyun Atlatma Festivali” oluşturmaktadır. Araştırma yöre halkının yüzyıllardır bu festivali yaptığı ve söz konusu kültürel değerlerini kuşaktan kuşağa aktardıklarını da göstermiştir. Söz konusu geleneğin, insanın sahip olduğu hayvanla bütünleşmesini sağladığı ve ona olan sevgisini de ortaya koyduğunu bize göstermektedir. Bu geleneklerin ortaya konulması ve daha geniş çevrelere ulaştırılması kültürel değerlerin tanıtılmasına da imkân verecektir. Bu çalışmanın yöntemi nitel araştırma olup araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği yoluyla toplanmıştır. Görüşmede elde edilen kayıtlar detaylı olarak incelenmiş ve bu kayıtlar yazılı hale getirilmiştir. Daha sonra ise, katılımcıların vermiş olduğu cevaplar incelenip detaylı olarak bulgular hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çal, Çoban, Koyun, Koyun Atlatma

Gönderme Tarihi: 13/12/2021

Kabul Tarihi:20/03/2022

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Uşak-Türkiye, ahmetsoysal1971@hotmail.com

*Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Uşak-Türkiye, ozan.karahan@usak.edu.tr

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Soysal, Ahmet-Karahan, Ümran Ozan. “Çal Kültür Tarihi ve Sudan Koyun Atlatma Geleneği.” *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 9-1, 2022, ss.136-157.

Çal Cultural History and The Tradition of Sheep Skipping Over Water

Ahmet Soysal*
ORCID- 0000-0001-8098-0827

Ümran Ozan Karahan*
ORCID- 0000-0002-8179-9031

Abstract

Sheep skipping entertainment is an activity that reflects the Yuruk culture. This event, which is one of the traditions of Yuruk culture, also indicates abundance, fertility, and the continuation of the lineage. The subject of the study is Çal Cultural History and Sheep Skipping Over Water Festival. The study has shown that the local people have been doing this festival for centuries and they have transferred their cultural values from generation to generation. It shows us that the tradition in question enables man to integrate with his animal and reveals his love for it. Revealing these traditions and conveying them to wider circles will also allow for the advertising of cultural values. The study's method was qualitative research, and the research data were collected via semi-structured interview technique. Records obtained from the interview were analyzed in detail, and these records were committed to paper. Then, answers given by the participants were analyzed, and the findings were elaborated.

Keywords: Çal, shepherd, sheep, sheep skipping

Received Date: 13/12/2021

Accepted Date: 20/03/2022

*Master, Uşak University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Uşak-Turkey, ahmetsoysal1971@hotmail.com

*Assistant professor, Uşak University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Uşak-Turkey, ozan.karahan@usak.edu.tr

You can refer to this article as follows:

Soysal, Ahmet-Karahan, Ümran Ozan. "Çal Kültür Tarihi ve Sudan Koyun Atlatma Geleneği." *Academic Journal of History and Idea*, 9-1, 2022, pp.136-157.

История культуры Чал и традиция перепрыгивание овец через воду

Ахмет Соисал*
ORCID- 0000-0001-8098-0827

Умран Озан Карахан*
ORCID- 0000-0002-8179-9031

Резюме

Веселье, перепрыгивание овец через воду – это занятие, которое отражает культуру юруков. Это событие, являющееся одной из традиций культуры юруков, также указывает на изобилие, плодородие и продолжение рода. Предметом исследования является история культуры Чал и фестиваль перепрыгивания овец через воду. Исследование показало, что местные жители проводили этот праздник на протяжении столетий и передавали свои культурные ценности из поколения в поколение. Как мы видим, рассматриваемая традиция позволяет человеку интегрироваться с животными и раскрыть свою любовь к ним. Раскрытие этих традиций и донесение их до более широких кругов также позволит показать их культурные ценности. Метод данного исследования – качественное исследование, которые были собраны с помощью метода полуструктурированного интервью. Записи, полученные в ходе интервью, были детально проанализированы и были письменно зафиксированы. Далее были проанализированы ответы участников интервью и составлены подробные выводы.

Ключевые слова: Чал, пастух, овца, перепрыгивание овец

Получено: 13/12/2021

Принято: 20/03/2022

*Мастер, Ушакский университет, факультет искусств и наук, исторический факультет, Ушак- Турция, ahmetsoysal1971@hotmail.com

*доцент, Ушакский университет, факультет искусств и наук, исторический факультет, Ушак- Турция, ozan.karahan@usak.edu.tr

Ссылка на статью:

Soysal, Ahmet-Karahan, Ümran Ozan. "Çal Kültür Tarihi ve Sudan Koyun Atlatma Geleneği." *академическая история и мысль*, 9-1, 2022, сс.136-157.

Giriş

Somut olmayan kültürel miras; “toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar olarak ifade edilmekte.¹ Araştırmada ele alınan “Sudan Koyun Atlatma Festivali ve Çoban Bayramı” adlı geleneksel eğlence, toplumsal ritüeller ve festivaller başlığı altında, Kültür Bakanlığı’nın oluşturduğu, “Çoban Bayramları: Koç Katımı, Saya, Döl Dökümü, Yünüm Koyun Yüzdürme” ulusal envanteri dâhilinde incelenmiştir. Aynı zamanda doğa ve evren ile ilgili uygulamalara da dahil edilebilecek olan bu ritüel, geleneksel halkbilgisi ürünlerinin yaşatılması ve kuşaklara aktarımı zemininde canlı bir uygulama olduğu için toplumun kültürel mirasının devamlılığının korunması bağlamında da önemi haizdir. Öcal Oğuz’un deyişiyle somut olmayan kültürel miras, “*bu mirası yaratan ve koruyan toplumun sonra da bütün insanlığın ortak belleğidir. Bu ortak bellek, paylaşılan bir deneyim olarak tarihsel süreklilik içinde ortaya çıkmıştır ve bu birikime insanlığın gelecekte de gereksinimi olacaktır. Bu kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara öğretilmesi tarihsel bir sorumluluktur*”.²

Çal yöresi, Oğuz Türkleri tarafından 11 yüzyıl başlarından itibaren yurt tutulmaya başlanmıştır. Aynı anda yöreyi Mahmut Bey (Mahmut Gazi), İsa Bey, Hüsametdin Bey, İlyas Bey, Seyit Bey gibi uç Oğuz beyleri fethetmiştir. 1176 Kumdanlı (Miryakefalon) Savaşı’ndan sonra yöreye; Oğuzlar, Yazır, Kayı, Beydili (Beğdili), Avşar (Afşar), İğdir, Kınık, Döğer (Döver), Peçenek, Yıva (Yuva), Bayat, Çavuldur (Çavundur, Çandır, Çavdır, Çavdur), Yüreğir (Üregir), Eymir (Eymür), Salur gibi boyları ve bu boylara bağlı Karamanlı, Çakırlar, Bahadınlar (Bahaeddinler), Kuyucak, Sülüler, Elvanlı, Kabalar, Hançalar, Alifakihler, Cabarlar, Şapçılar, Dayılar, İcikler, Çatalobalılar, Kaçarlar, Horzumlar, Sakızcılar, Toklar, Peynirciler, Sindeller, Kaplanlar, Demirciler, Köseliler, Seyitler, İkizli, Sarıkeçililer,

¹ Öcal Oğuz, *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2013, s.5.

² Ö. Oğuz, *a.g.e.*, 2013. s.8.

Saritekeliler, Karalar, Hadımlar, Meller (Deliler), Büberler, İnallı (Eyneli) oymakları yerleşmiştir.³

Türklerde koyun sevgisi aslında toplum içindeki birlik ve beraberliği de simgelemektedir. Türklerin kültürel birikimlerinin şekillenmesinde yaşam biçimleri etkili olmuştur.⁴ Sudan Koyun Atlatma ve Çoban Bayramı, her ne kadar Türk eğlence kültürü tarihinde Türkistan coğrafyasında yaşanan tarihi dönemlere kadar götürülebilir de esasen tarihin bilinen ilk dönemlerine kadar götürmek de mümkündür; çünkü “İnsanoğlu, ilk dönemlerden itibaren doğadaki değişimleri gözlemiş; bu değişimleri açıklamak ve kendi lehine çevirmek için çabalamıştır. Özellikle hayvanların kuzulama, kırılma zamanlarında yahut mevsimsel düzenin bozulduğu zamanlarda icra edilen festivaller, bir çeşit dua ayini özelliği gösterse de aynı zamanda halkın küçükten büyüğe geleneklerini icra ettiği ve bu suretle geleneklerin aktarım zemini olarak görülen mekân özelliği taşıma bakımından da kayda değerdir. Temelde mevsimlik bayram olarak başlanmıştır. Ancak sonradan sudan koyun atlatma bayramı olarak adlandırılmıştır. Takvimsel olarak Koç Katımı şenliği olarak bilinen bu gelenek, Anadolu coğrafyasında Denizli dışında; Kars, Malatya, Rize, Ağrı, Erzincan, Van, Şanlıurfa, Osmaniye, Iğdır, Uşak, Burdur, Antalya, Mersin, Konya, Karaman, Nevşehir, Yozgat, Kayseri, Sivas, Mardin ve Adıyaman’da yaklaşık olarak aynı tarihlerde izlenmektedir. Boratav mevsimlik bayramlardan olan çoban bayramını, genel mevsimlik bayramlar gurubuna dâhil eder. Çoban bayramı zinciri olarak nitelediği bu gurupta Koç Katımı, Saya ve Döl başlıkları altında toplar.⁵

Bu çalışmanın amacı, bolluk bereket ve soyun devamlılığını sağlamak için gerçekleştirilen koyun atlatma geleneğinin temel amacı olan insanın kültürel hafızasını oluşturan Yörük kültürünü, eğlencenin icra edildiği ortamda paylaşmak ve gelecek kuşaklara aktarmaktır. Bu nedenle Çal kültür tarihi ve sudan koyun atlatma festivali çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu çalışmanın araştırma modeli nitel araştırmadır. Bu araştırma verileri ise, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği yoluyla toplanmıştır.

³ Ayşegül Koyuncu Okca, Asırlık Bir Sevda Öyküsü “Aşağıseyit Köyü Sudan Koyun Atlatma Yarışı ve Yörük Şenliği”, Turkish Studies, *International Periodical for the Languages, Literatur and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/14 Fall 2015, s.489.

⁴ Ayşegül Koyuncu Okca ve Mustafa Genç “Yörük Göçlerinde Deve”, *JASSS The Journal of Academic Social Science Studies*, Number 58, 2017, s. 234.

⁵ P.Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halkbilimi*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara 2013, s.141.

Araştırmanın evrenini, 2020-2021 eğitim öğretim yılında Denizli ili Çal ilçesi Aşağıseyit Köyü'nde geleneksel olarak sekiz asırdır devam eden "Sudan Koyun Atlatma Festivali"ne katılanlar oluşturmuştur. Örneklemini ise, bu katılımcılar arasında gönüllü olan çobanlar, cazgırlar ve hakem heyeti oluşturmuştur.

Araştırmanın verileri, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Sudan Koyun Atlatma şenliğinde katılımcıların görüşlerine ulaşmaya çalışılırken aşağıdaki görüşme formuyla veriler toplanmıştır:

1. Sudan Koyun Atlatma ve Çoban Bayramı'nın işlevi nedir? Açıklar mısınız?
2. Türk kültüründe koyunun işlevi nedir? Açıklar mısınız?
3. Sudan Koyun Atlatma ve Çoban Bayramı hangi coğrafyalarda yapılmaktadır? Açıklar mısınız?
4. Çoban bayramına katılmadan önce koyunlar nasıl hazırlanıyor ve beslenme süreci nedir? Açıklar mısınız?
5. Sudan koyun atlatma yarışmasında başarılı olmanın şartları nelerdir? Açıklar mısınız?

Verilerin analizi, betimsel ve içerik analiziyle yapılmıştır. Betimsel analiz, araştırmacı tarafınca toplanmış verinin, araştırma problemine ilişkin neleri söylediklerini ön plana çıkarmak, içerik analizi ise sorunun nedenine ve çözüm önerisine ulaşma amacı ile yapılmıştır. Görüşmede elde edilmiş kayıtlar detaylı olarak incelenmiş ve bu kayıtlar yazılı hale getirilmiştir. Daha sonra ise, katılımcıların vermiş olduğu cevaplar incelenip detaylı olarak bulgular hazırlanmıştır.

1. Çal İlçesi Hakkında Genel Bilgiler

1.1.Çal İlçesi'nin Fiziki ve Tarihi Coğrafyası

Denizli'nin kuzey doğusunda bulunan Çal, doğusunda bulunan Çökelez Dağı eteklerine kurulmuştur. Yüzölçümü 1521 km², rakımı ise 800 metrenin üzerindedir. Çal'ın yakınlarından geçen Büyük Menderes Nehri, Çal'ın doğusunu derin vadilerle ayırmıştır. Menderes Nehri'nden özellikle arazi sulamada yararlanılmaktadır. Çal'ın iklimi, İç Ege ile

Kıyı Ege’de görülen iklimlerin karışımı bir özelliğe sahiptir. Kışlar, İç Ege Bölümü kadar sert ve uzun geçmemekte, yazları ise Kıyı Ege Bölümü kadar sıcak ve bunaltıcı değildir.⁶

Çal’ın antik dönemdeki adı, Hierapolis yakınlarındaki Geveze’de kırık olarak ele geçirilen bir yazıtta “*Mossyna*” olarak geçmektedir. Yazıtta kentin adı *Mo(σωνων)* şeklinde geçmektedir. Ayrıca kentin adı, Phrygia Hierapolis kentine yakın Metropolis kentine bağlı piskoposluklar arasında geçmektedir. Ancak daha sonra kent, MÖ 100 yıllarına ait bir yazıtta Dionysopolis ve Leodikeia kentleri arasında bir piskoposluk merkezi olarak konumlandırılmıştır.⁷

Batı Anadolu’da Hellen ve Roma Çağı literatüründe “*Mossyna*” (Μφσυννα) olarak yer alan isim Bizans Çağı’na gelindiğinde haritalarda “Çal” ismiyle geçmektedir.⁸ *Mossyna/Mosyna*, Barrington Atlas’ta Denizli ili Çal İlçesi-Sazak yerleşiminin 6 mil kuzey-doğusunda *Pergamun Conventus*’una dâhil edilmiş bir bölge adı olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük Menderes Nehri’nin hayat verdiği verimli ovaya sahip olan *Mossyna*, konumu itibarıyla antik ticaret yol bağlantıları sayesinde de çevre bölgeler ile iletişim halinde olan bir geçiş bölgesinde yer almaktadır. Ege’yi İç Anadolu’ya bağlayan üç doğal yol güzergâhından biri iç kesimlere kadar ulaşan ve günümüz modern yol ağına paralel uzanan B. Menderes Nehri’ni izleyen yoldur.⁹ Roma yol şebekesinin bel kemiğini oluşturan Ephesos’tan şarka giden bu büyük yol, Dionysopolis-Mossyna-Hyrgaleis’den gelen bir kolu oluşturur ve merkezler de bu yola eklenmiştir.¹⁰ Yani Büyük Menderes’e ulaşan bu büyük yol sayesinde Çal Ovası’nın bölgede oldukça önemli rolü bulunmaktadır.¹¹ Kent çevresinde çok sayıda yer alan höyük yerleşimi de yine, Prehistorik Çağlar’dan itibaren Batı ve Orta Anadolu topluluklarının birbirleriyle olan etkileşimlerinde bölgenin önemine işaret etmektedir.

⁶ İbrahim Balık, *Belgeler Işığında Çal Tarihi*, Gültürk Ofset, Denizli 2016, s.448.

⁷ W.M.Ramsay, “Antiquities of Southern Phrygia and Border Lands (I)”, *The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts*, Vol. 3, No ¾, 1887, s.349-350.

⁸ K. Belke, ve N. Mersich, *TIB-7/Tabula Imperii Byzantini- Phrygienund Pisidien 404*, Wien 1990, s. 963.

⁹ Yusuf Kılıç, “Denizli Yöresinin Prehistorik Yerleşimleri ve Yol Sistemi”, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler*, C.1, (6-8 Eylül 2006 Denizli), Bildiriler Kitabı 1, Denizli, 2007, s.17-792.

¹⁰ William Ramsay Mitchell, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası*, (Çev.Mihri Pektaş), MEB Yayınları, İstanbul 1960, s.50.

¹¹ Bilal Söğüt, “Kalıntılar Işığında Antik Dönemde Belevi Çevresi”, *Çal Sempozyumu Bildirileri*, Denizli, 2006, s.768.

Mossyna, coğrafi konum olarak Phrygia bölgesi içerisinde yer almaktadır. Ramsay'ın, *Mossyna*'yı Hierapolis, Colossai ve Dionysopolis ile birlikte *Phrygia Pacatiana* içerisinde konumlandırmasından dolayı Phrygia coğrafyası ve Phrygialılar bölge için önem arz etmiştir. Roma tarafından Phrygia Magna olarak adlandırılan memleket, doğusu Phrygia Salutaris, batı kısımları Phrygia Pacatiana, orta kısımları Phrygia Katakekaumene olarak ayrılmış olan coğrafyaya karşılık gelmektedir.¹²

Balık'ın aktardığına göre Çal'ın bugün bulunduğu yerleşim yerinin adı Osmanlı Döneminin son zamanlarında Demirciköy olarak geçmektedir. Bölgeye yerleşen halkın geçimini demircilikle sağlaması bu adın verilmesinde etkili olmuştur. Çal'da, Çarşı Camii ve Fakioğlu Camii'nde bulunan iki kitabede Çal adının "Demirci Karyesi" olarak geçtiği görülmektedir. Ancak Osmanlı Dönemi belgelerinde "Demirciköy" adına rastlanmamış, belgelerde "Çal" adı kullanılmıştır.¹³

Çal Türk tarihini 10. ve 11. yüzyıllara dayandırmak daha gerçekçidir.¹⁴ Büyük Selçuklu Devleti döneminde Anadolu'yu Türkleştirmek adına yapılan fetihlerde Denizli bölgesi, Alparslan tarafından görevlendirilen Kutalmış oğlu Süleyman Şah'ın emrindeki Osman Bey (Yatağan Baba), Hüsamettin Bey, İsa Bey, Ellez Gazi (Çökelez), Mehmet Gazi, Mahmut Gazi, Server Gazi, Seyyid Gazi, Abdi Bey Sultan tarafından fethedilmiştir.¹⁵ Denizli yöresi kesin olarak 12. yüzyıl sonlarında meydana gelen olaylar sonucu Türklerin eline geçmiştir. Denizli ve çevresinin tam anlamıyla Türkleşmesi 1210 yılında yapılan Dere Tekke Savaşı sonucunda gerçekleşmiştir.

Beylikler Döneminde ise Çal, kuruluşunu tamamlamasının ardından 1261'den itibaren Germiyanogulları'nın idaresinde kalmıştır. Çal, Yıldırım Bayezid döneminde Osmanlı topraklarına katılmış, ancak Fetret döneminde tekrar Germiyanogulları Beyliği'nin hâkimiyeti altına girmiştir. Bölgede, 1429 yılında II. Murat döneminde tekrar

¹² Strabon, *Geographika (XII-XIII-XIV) Antik Anadolu Coğrafyası*, (Çev. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul XII, 2009, s.18.

¹³ İ. Balık, a.g.m., s.112.

¹⁴ N. Özdamar, *19. Yüzyıl Belgelerinde Selcen*, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli 2016, s. 13-14.

¹⁵ İbrahim İmamoğlu ve Muzaffer Çetin, M., *Arşiv Belgelerinde Çal Tarihi (Osmanlı ve Cumhuriyet Tarihi)*, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli 2016, s.41.

Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin son döneminde, 1862 yılında İzmir iline bağlı bir ilçe olarak teşkilatlanmış ve 1923 yılında Denizli iline bağlanmıştır.¹⁶

Kurtuluş savaşının zor günlerinde Türk milletinin mücadele ettiği önemli unsurlardan biri de iç isyanlar ve eşkıya hareketleri olmuştur. Müdafaa-i Hukuk ruhuna sıkı sıkıya bağlı olan Çal ve çevresinde çok ciddi bir isyan hareketi meydana gelmemiştir. Ancak devletin zafiyet içine düşmesi ve otoritenin kaybolmasından faydalanan bir takım menfaat grupları her yerde olduğu gibi Çal'da da ortaya çıkmıştır. Bunlar genellikle otorite boşluğundan yararlanıp kişisel menfaatleri için halka baskı ve eziyet uygulayan bir takım çete gruplarıdır. Çal ve çevresinde etkili olan çete grubu, İslam Çetesi'dir. Salt bir dini örgütlenme olmamalarına rağmen dini kavramları ve motifleri etkin olarak kullanmışlardır.¹⁷ Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'nin 29 Haziran 1919'da 2. Ordu Müfettişliğine gönderdiği yazıda, Çal'da da faaliyetlerine devam eden İslam Çetesinin ortaya çıkış maksadı, bölgede asayişin yok olduğunu gösterip işgal kuvvetlerini davet etmek olarak bildirilmiştir. Çal, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin gayretleri ve Çal halkının duyarlılığı sayesinde Kurtuluş Savaşı boyunca gerek para olarak ve gerekse asker olarak yapılan yardım kampanyalarına büyük destek vermiştir. Millî Mücadelenin başlamasından 1920 Ağustos'u başına kadar, Çal Heyet-i Millîyesi cephedeki birliklerimiz için 100.000 liraya yakın para yardımında bulunmuştur. Bu, o dönemin şartlarında Çal için gerçekten değerli bir yardımdır. Aynı dönem içinde ayrıca 264 silah ve 31.000 adet mermi toplanmıştır. Toplanan bu malzemeler derhal cepheye sevk edilmiştir. Çal İlçesi'nin bu fedakârlıkları o dönemde de takdirle karşılanmıştır.

2. Sudan Koyun Atlatma Geleneği ve Çoban Bayramı

2.1. Türk Kültüründe Koyun

Koyun, Türklerin ekonomiye iktisadi hayatının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Türklerin yaylak ve kışlak arasında geçen yaşam biçiminin temel motivasyonu, hayvanlarına verimli otlaklar bulma arzusunda yatmaktadır. Türk kültür tarihinde koyun ve atın en önemli hayvanlar arasında yer aldığını gerek arkeolojik kazılardan gerekse tarihi kaynaklardan açıkça görmekteyiz. Türklerin tarih boyunca kullandıkları takvimler arasında yer alan on iki hayvanlı Türk takvimine göre, sekizinci yıl koyun yılıdır. Koyun yılı; bereketi, hakkı, huzuru, bolluğu

¹⁶ Çal Kaymakamlığı, <http://www.cal.gov.tr/ilcemizin-cografik-konumu> (17.07.2021).

¹⁷ Nuri Köstüklü, *Millî Mücadelede Denizli, Isparta ve Burdur sancakları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999, s.178.

ifade etmektedir. Günümüzde halen Anadolu'nun çeşitli yörelerinde koyunculuk ile ilgili ay ve mevsim adlandırmaları yapılmaktadır. Örneğin; kuzulama mevsimine “kuzu ayı”, koç katımı mevsimine “koç ayı” denilmektedir. “Koçtur kıştır, döldür yazdır” deyiminde ise kış ve yaz mevsiminin başlayacağı, koç katımı ve kuzulama mevsimi ile ifade edildiğini görmekteyiz.¹⁸

Türklerin kurmuş olduğu devlet, boy ve oymakların bazılarında koyun adlarının kullanılmasının nedeni, Türk topluluklarının sosyo-ekonomik yaşam biçimleri içerisinde koyun yetiştiriciliğinin ön planda olmasıdır. Bu devletlerden birisi, adını *Morkaraman*'dan alan Karakoyunlular Devleti'dir. Bir diğeri ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde egemen olmuş Akkoyunlu Devleti'dir. Koyun, eti, sütü, peyniri ve yoğurdu ile Türk mutfağında özel bir yere sahip olmakla birlikte; yününden, derisinden, boynuz ve kemiklerinden de birçok giyim-kuşam ve ev eşyası yapılabilen bir hayvandır. Çobanların ifadelerine göre, koyunun sadece eti, sütü, derisi, yünü değil aynı zamanda gübresi de iyi bir kazanç kaynağıdır.

2.2.Sudan Koyun Atlatma Festivali

Sudan Koyun Atlatma Festivali her yıl ağustos ayının son haftası düzenlenmektedir. Sabahın erken saatlerinde sürülerin el koyunlarının öncülüğünde Menderes Nehri'ne girmeleri ile yarışlar başlar ve ikindiye kadar devam eder. Çobanla birlikte suya atlayan el koyun olarak adlandırılan (sürü lideri) koyun ve sürünün diğer koyunları Büyük Menderes Nehri'nin bir yakasından diğer yakasına geçirilmeye çalışılır.

Bu festivallerin başlangıcını 1698 yılında çıkarılan zorunlu iskânla ilgili fermanın sonucu olarak Dânişmendli Türkmenlerinin yöreye yerleştirilmesine kadar götürmek mümkündür. 1701 yılında Hanbad (Çardak Ovası), Çölabad (Dinar-Dazkırı Bölgesi) ve Baklan Ovası'na Danişmendli Türkmenlerinin *Gölegir*, *Sermayeli*, *Kaşıkçı*, *Büyük Süleymanlu*, *Küçük Süleymanlu*, *Sindel*, *Civanşir*, *Harbendeli* (*Harmandalı*) oymakları yerleşmiştir. *Sindel Oymağı*, Baklan Ovası'nın güney ucunda iskân edilmiştir. Hayvancılıkla geçinen Sindel Oymağı, coğrafi şartların uygun olmaması sebebiyle kısa bir süre sonra

¹⁸Ayşegül Koyuncu Okca “Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi Adaylığında Denizli ve Sudan Koyun Geçirme Geleneği”, *V. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri*, Prof. Dr. Yusuf Küçükdağ 13-16 Nisan 2016-Komrat(Moldova), Anka Basım Yayın, Konya 2016, s. 211-218,

yaklaşık olarak 8 kilometre kuzeye, bugünkü Aşağıseyit ve Yukarıseyit köylerinin bulunduğu yere taşınmışlardır. Bu köyler, Büyük Menderes Nehri'nin kenarında bulunmaktadır.

Koyun Atlama Geleneği, yöre insanından edindiğimiz bilgilere göre, Danişmendli Türkmenlerinin Baklan Ovası'na yerleşme süreciyle başlar. Bu durumda Koyun Atlama Geleneği 300 yıldan beri devam etmektedir. Festivallere, Yukarı Menderes Havzası ve Çökelez Dağı eteklerinde bulunan Çal, Bekilli, Baklan Çivril, Karahallı (Uşak), Güney İlçeleri ve bağlı köylerden gelen sürü sahipleri katılmaktadır. Koyun Atlama Geleneği ve buna bağlı festivaller, Büyük Menderes Nehri'nin *Çevrik* adı verilen bölümünde gerçekleştirilmektedir. *Çevrik*, Aşağıseyit Köyü'nün yaklaşık 1 kilometre doğusundadır.

Öcal Oğuz'un deyiimiyle somut olmayan kültürel miras, *“bu mirası yaratan ve koruyan toplumun sonra da bütün insanlığın ortak belleğidir. Bu ortak bellek, paylaşılan bir deneyim olarak tarihsel süreklilik içinde ortaya çıkmıştır ve bu birikime insanlığın gelecekte de gereksinimi olacaktır. Bu kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara öğretilmesi tarihsel bir sorumluluktur”*.¹⁹

2003 yılında UNESCO tarafından kabul edilen ve 2006 yılında yürürlüğe giren Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi; insanlığın yüzlerce hatta binlerce yılda yarattığı ve sözlü kültür ortamlarında kuşaktan kuşağa aktardığı geleneksel bilgilerin ve kültürlerin korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamıştır. Koyun atlama geleneğinin de daha çok kitleye ulaşmasına vesile olmuştur.

2.3. Geleneğin Amacı

Koyun Atlama Geleneğinin temeldeki amacı, kırım öncesi koyunun temizlenmesidir. Tüm yaz boyunca yaylalarda koyunlarını otlatan çobanların koyunların sırtındaki yünleri eylül kırımından önce yıkayarak temizlemesi için bayram havasında kutlanana bir gelenektir.²⁰ Koyun kırımını törensel boyuta ulaştınca, amaç daha geniş bir çerçevede kazanmıştır. Yöreye yerleşen Yörük-Türkmen boylarının yılın belirli bir zamanında bir araya gelmesi, Aşağıseyit ve Yukarıseyit Köylerinin kurucuları olan *Kurt Ali ve Seyyid Gazi*'yi

¹⁹ Ö. Oğuz, a.g.m, 2013, s. 45-59.

²⁰ Ayşegül Koyuncu Okca, Çoban Bayramı: Sudan Koyun Geçirme (Denizli-Çal-Aşağıseyit), *SDÜ Art-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, C.12, Özel Sayı, 2019, s. 111.

anma, hayvancılıkla ilgili bilgi alışverişinde bulunma, eğlenme gibi amaçlarla festival, günümüze kadar taşınmıştır.²¹

2.4. Geleneğin Hazırlıkları

Çobanlığı evlatlarına bırakan tecrübeli ve yaşlı çobanlar, festivalin zamanını ve kurallarını belirlemek için bir araya gelir ve görev dağılımı yaparlar. Belirlenen gün ve kurallar, eskiden tutulan tellallar aracılığıyla duyurulurken, günümüzde ilan, afişler ve diğer iletişim araçlarıyla gerçekleştirilmektedir. Çobanlar öncelikle sürülerinden, yarışlara katacakları *el koyunu (lider koyun)* ve diğer koyunları seçerler. El koyununun özelliği, sürüyü çobanın isteği doğrultusunda yönlendirmesidir. Çobanlar, el koyununu ve yarışa girecek koyunları yarışmaya uygun bir şekilde süsleyerek hazırlarlar. Öncelikle suyun yaylan olduğu bölge belirlenir. Koyunların suya atlayacağı yer düzenlenir. Hakem heyetinin ve seyircilerin bulunacakları yerler tespit edilir. Yemek pişirilecek ve dağıtılacak alan ile festival alanı tanzim edilir. Festival alanına kıl çadırlar, salıncaklar, tahterevalliler kurulur.

2.5. Geleneğin Yapılışı

Festivaller türbe ziyareti ile başlar. Aşağıseyit ve Yukarıseyit köylerinin kurucuları olan *Kurt Ali* ve *Seyit Gazi*'nin türbelerinin ziyaret edilir ve dualar okunur, kurbanlar kesilir. Bir gün önceden dibek taşlarında gençler tarafından keşkeklik buğdaylar davul zurna eşliğinde dövülür. Dövülen buğdaylar, genç kızlar tarafından ayıklanır. Festival günü, sabah namazından sonra ocaklara kazanlar vurulur, yaşlı kadınların tarifleriyle genç erkekler keşkeği döverek pişirirler. Kurban etleri de keşkeğe ilave edilir. Festivalin İlbeyi ve beyleri deve sırtında göçü başlatırlar. Temsili Yörük göçünde atlar, çoban köpekleri ve sürülerle, çan ve kaval sesleri eşliğinde çadırların kurulduğu alana doğru bir yürüyüş yapılır, katılanlar selamlanır. Temsili Yörük göçünün yapılması, yarışların başlamasının işaretidir. Yarışmaların sağlıklı bir ortamda ve düzenli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için, katılan bölgeler de göz önünde tutularak, herkesin itimat ettiği ve çobanlığına güvendiği tek sayıdan (5 veya 7 kişi) oluşan bir heyet oluşturulur. Son yıllarda bu heyete Tarım İl Müdürlüğü'nden ve üniversiteden bir temsilci dâhil edilmeye başlanmıştır. Seçilen heyet ve düzenleme heyeti,

²¹ İsmail Çetişli, *Hatıra Kitabı: Koyun Atlasma Geleneği (Koyunu Suyu Çekme)*, (Der: Turgut Tok ve Levent Kurgun), Akçağ Yayınları, Ankara 2016, s.379.

yarışmaya katılacak çobanları ve sürüleri ziyaret eder, el koyunlarına nazar boncuğu takar, hayır duaları eder ve başarılar diler. Ayrıca çobanlara yarışma sıralarını bildirir.²²

2.6. Sudan Koyun Atlatılması

Festival cazgırı tarafından her sürü ve çobanı için okunan manilerle yarışmacılar sırası geldikçe el koyunu önderliğinde atlama yerine gelirler. Kurallar gereği çoban suya atlar. Çobandan sonra el koyunu ve daha sonra da sürü suya girmelidir. En kısa sürede, tereddüt etmeden suyun içinde belirli bir düzen içerisinde hareket ederek varış noktasına gelen sürüler, ikinci ve üçüncü tur yarış hakkını elde ederler. İkinci ve üçüncü turda süre daha önemlidir. Bu turları en iyi sürede ve göze en hoş gelen biçimde turu bitiren çoban ve sürü dereceye girmiş olur. Yarışmalar tamamlandıktan sonra hep birlikte festival alanına geçilir. Burada hazırlanmış olan keşkek misafirlere çadırlarda ikram edilir. Yarışmalarda dereceye girenler ilan edilir ve ödüllendirilir. Daha sonra mahallî sanatçılar ve oyun ekipleri gösterilerini sunar ve eğlenceler gece olana kadar devam eder.

3. Görüşmeler

Koyun Atlama Festivali'nden sonra Çal ilçesi Yukarıseyit köyü sakini İbrahim Kuzdere (42) ve Aşağıseyit köyü sakini Nejdet Aydoğdu (59) ile festival ile ilgili görüşmeler yapılmıştır.

Denizli'nin Çal İlçesi Aşağıseyit Köyü'nde 8 asrı aşkın zamandır düzenlenen ve UNESCO tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde yer alan "Sudan Koyun Atlama Festivali ve Çoban Bayramı"2021 yılında 848'inci kez düzenlenmiştir. Etkinliğin ilk gününde 200 köpeğin katılımıyla Köpek güzellik yarışması yapılmıştır. Çoban köpeklerinin boy gösterdiği yarışmanın ardından asırlardır gerçekleşen Yörük göçü temsili olarak yapılmıştır. Yörükler, yöresel kıyafetlerini giyerek koyunları, atları, eşekleri, at arabaları ile birlikte temsili göç etkinliğinde yerlerini almışlardır. Etkinlikler, Büyük Menderes Nehri'nin kuraklık nedeniyle su seviyesi düşen ve bu nedenle etkinlik öncesi tankerlerle suyun taşındığı Aşağıseyit Köyünün Köprübaşı mevkiinde yapılmıştır.

²² İ. Çetişli, a.g.m., s. 380-381.

Fotoğraf 1. Ahmet Soysal 29.08.2021 tarihinde yapılan koyun atlatma festivalinden.

Çal, Çivril, Baklan ve Bekilli İlçelerinden 39 çoban, *elci* adı verilen baş koyunlarla katıldıkları yarışmada, sürülerini nehirden geçirmek için kıyasıya mücadele etmişlerdir. Çobanlar, yarışma alanında suya atlayarak sürünün önündeki *elci* koyunlara önderlik etmiştir. Koyununun nehre girmesi ve karşı kıyıya ulaşması için çabalayan çobanlar, ıslıklar ve çıkardıkları seslerle hayvanları yönlendirmeye çalışmıştır. Bazı çobanlar, suya atlayarak arkalarından gelen koyunlarını kucaklayarak öpmüştür.

Yarışmaya esin verdiği inanan Yörük efsanesine göre, "*Karakoyunlu aşiretinden bir çoban, Çal yöresine yerleşerek Oğuz beylerinden biri için çalışmaya başlar. Çoban ile beyin kızı birbirlerine âşık olur. Yörede çok sevilen çoban, beyden kızını ister. Ancak kızını vermek istemeyen bey, çobana gerçekleştirilmesinin imkânsız olduğunu düşündüğü bir görev verir. Bey, çobana kızıyla evlenebilmesi için Koyunlara üç gün boyunca tuz yedireceksin ve Büyük Menderes Nehri'nden su içirmeden karşıya geçireceksin der. Bu şartı kabul eden çoban, denildiği gibi koyunları su içirmeden karşıya geçirir. Çobanın istenileni başarmasına rağmen bey, yine de kızını kendisine vermez. Kızının, aşkıdan hastalanıp ölmesi üzerine bey,*

*çobanı kovar ve çoban ömrünü kaval çalarak dağlarda geçirir”*²³. Yöre halkı, bu aşktan etkilenecek her yıl sudan koyun atlatma yarışması düzenlemektedir. Hayvan sevgisini ortaya koyan yarışma, çobanlık konusunda da dünyadaki ender organizasyonlar arasında gösterilmektedir.

Denizli Çal İlçesi Aşağıseyit Köyü’nde geleneksel olarak yapılan 848. Koyun Atlatma Festivali bu yıl 29.08.2021 tarihinde büyük bir coşku ile gerçekleştirilmiştir. Festival alanı, Ege bölgesinden doğup Aşağıseyit Köyü içerisinde geçen Büyük Menderes Nehri üzerinde yer almaktadır. Bu festivalden elde edilen gelirin, 2021 yılının yaz aylarında gerçekleşen orman yangınlarından dolayı zarar gören orman köylerindeki çobanlara verilmesi kararlaştırılmıştır.

2021 yılında yarışmaya 39 koyun çobanı katılmıştır. Bunlardan ikisi yarış öncesi çekilmiştir. Birinci tura katılmış olup jüri üyelerinden geçerli not alan 19 yarışmacı ikinci tura kalmıştır. İkinci turda başarılı olan 7 yarışmacı üçüncü tura katılmaya hak kazanmıştır. Üçüncü turun sonucunda jüri üyelerinden geçerli not alan 3 yarışmacı birinci, ikinci ve üçüncü olarak belirlenmiştir. Ayrıca en genç ve en yaşlı çobana jüri özel ödülleri verilmiştir. Birinci yarışmacı Denizli İline bağlı Çal İlçesi Yukarıseyit köyünden Arif Lahnacı olmuştur. İkinci yarışmacı Baklan İlçesi’nden Baran Hüseyin Kurca, üçüncü yarışmacı ise Çal İlçesi Yukarıseyit Köyünden İbrahim Kuzdere olmuştur.

Yarışmalara başta yerel mülki amirler ve yerel halk olmak üzere çevre köylerden de yarışmacı ve seyirciler katılmıştır. Koyun atlatma festivallerine her yıl katılan iki koyun çobanı ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. İlk olarak Çal İlçesi Yukarıseyit Köyü’nden, 2021 yılı festivalinde 3. olan İbrahim Kuzdere (43) ile görüşülmüştür:

İbrahim Kuzdere, "*Ben bu sene karabaş isimli el koyunıyla katılıyorum*" demiştir. El koyununun ne demek olduğunu açıklayan İbrahim Kuzdere, "*El koyunları enek yani kısırlandırılmış koçlardan oluşur. El koyunu sürünün başını çeken, çobanın yoldaşı demektir. İyi yetiştirilmiş el koyunu çobanla beraber suya atlar diğer koyunlar ise el koyununun peşinden atlar. Eğer el koyunu çobanla birlikte suya atlamaz ise diğer koyunlarda atlamaz. El koyunu çobanın yoldaşı ve sırdaşdır. Koyun otlamada en büyük görev, çobana eşlik eden el koyunu ve çoban köpeğine düşer. Bu el koyunu önden, sürü arkasından çoban köpekleriyle*

²³ Prof.Dr.Turgut Tok ile yapılan mülakat (05.10.2021).

beraber sürüyü olatmaya çıkarırız. Koyunları belli bir süre olatırken bir saatlik dinlenme uykusuna yatarlar. Bu saat genellikle gece 2 veya 3sıralarında olur. El koyunu aynı zamanda çobanla beraber yatar. Çoban köpekleri ise teyakkuzda beklerler, sürüye herhangi bir zarar gelmesin diye. Eğer çoban uykudan kalkamaz ise, el koyunu, çobanı kaldırmak için ele veya bacağa bağlı olan ipi çekerek çobanı uyandırır. Çünkü sürü çoktan harekete geçmiştir. Koyunlar genellikle gündüz sekizden sonra yatar saat beşe doğru kalkarlar. Önden el koyunu gider, sürü onu takip eder bu süreç hep böyle devam eder”²⁴ şeklinde açıklamada bulunmuştur.

²⁴ İbrahim Kuzdere ile Yapılan mülakat(29.08.2021).

Fotoğraf 3. Ahmet Soysal 29.08.2021 tarihinde yapılan koyun atlatma festivalinden.

İkinci görüşme, Denizli İli Baklan İlçesi'nden Nejdet Aydoğdu ile gerçekleştirilmiştir. Nejdet Aydoğdu 59 yaşında olup yarışmaya katılan en yaşlı yarışmacıdır. Aydoğdu aynı zamanda en yaşlı jüri özel ödül almıştır. Aydoğdu yaptığı açıklamada, "*ben bu yarışlara dokuz yaşımdan beri katılıyorum. Bu yaşıma kadar her sene katıldım ve bu sene artık gençlerle devam ettirmek gerekir. Ben daha önceki yarışlarda 2015, 2016,2019 yıllarında birinci oldum. Bu sene özel ödüle layık görüldüm ama bu ilgi bende hiç bitmeyecek, benle birlikte mezara gidecek*"²⁵ ifadelerini kullanmıştır.

Yapılan görüşmelerde bu festival ile ilgili bazı bilgiler elde edilmiştir. Sudan koyun atlatma festivali, 848 asırdır yapılan çoban bayramı şenliğinin atalardan bu yana gelen gelenek ve göreneklerden biri olup her yıl daha büyük bir coşkuyla devam etmektedir. Bu festivalin asıl amacı, bu geleneği daha sonraki nesillere aktarmaktır. Bir diğer önemli amacı da çobanın, el koyununun ve çoban köpeğinin önemine dikkat çekmek ve hayvancılıkla geçinen insanlara böyle bir bayram coşkusunu yaşatmaktır. Ayrıca Türk Kültür Tarihinde koyunun önemi büyüktür. Tarım ve hayvancılığa dayanan ülke ekonomisinde, bu festivaller sayesinde hayvancılığa dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Koyun, etinden, sütünden, derisinden ve yününden faydalanılan önemli bir ana geçim kaynağıdır. Dolayısıyla ülke ekonomisine büyük katkısı vardır.

Sudan Koyun Atlatma Festivali ve Çoban Bayramını, Türkistan coğrafyasına kadar götürmek de mümkündür. Bozkır yaşamının gereği olarak doğadaki değişimlerin zararlı etkilerinden korunmak, yağmur yağdırmak, güneşi çıkarmak, hayvanların üremesini sağlamak, bolluk ve bereketi arttırmak için içerisinde bazı ritüellerin de yer aldığı festivaller düzenlemiştir. Özellikle hayvanların kuzulama, kırılma zamanlarında yahut mevsimsel düzenin bozulduğu zamanlarda icra edilen festivaller, bir çeşit dua ayini özelliği gösterse de aynı zamanda halkın küçükten büyüğe geleneklerini icra ettiği ve bu suretle geleneklerin aktarımı açısından büyük önem arz eder.

Çoban Bayramına katılmadan önce koyunların hazırlanması ve beslenmesi de önemlidir. Koyunlar bir yıl öncesinden itibaren gelecek yarışlara hazırlanmaya başlanır. Haftada bir gün koyunlar suya getirilir ve atlatılması için çoban tarafından eğitilmektedir. El koyununa, çobanın kokusu alıştırılır. Bu sayede çoban nereye giderse el koyunu da arkasından gider. Çoban suya atlarsa el koyunu da arkasından atlar. Beslenmesi için ise, hayvanlara arpa,

²⁵ Nejdet Aydoğdu ile yapılan mülakat (29.08.2021).

buğday, mısır gibi hububat bitkilerinden yem düzenli bir şekilde verilir. Buna ilaveten iyi gelişmesi için tuz ve bir miktarda şeker verilmektedir. Gelişmesi için yılda bir defa koyunlar önce yıkanır sonra yünleri kırılır. Buda koyunun gelişmesine büyük fayda sağlamaktadır.

Uzun bir eğitimden geçirilen koyunların yine de festivallerde başarılı olabilmesi için, öncelikle çoban ile el koyunu arasındaki ilişkinin çok iyi olması gerekmektedir. El koyununu çoban ne kadar iyi eğitmiş olursa el koyunu kedisine o kadar sadık kalır. Yarışma esnasında ise, çoban önde el koyununu, arkasından sürü içerisinden seçtiği koyunları yarış alanına getirir. Bu alana gelen çobanın giyimi ve koyunların albenili olması için yapılan desenli boyalı yün kesimleri de jüri üyelerini etkilemek için çok önemlidir. En önemlisi ise suyun kenarına gelen çobanın ve el koyununun atlayışıdır. Çobanla birlikte atlayan el koyunu ve arkasındaki sürü en yüksek oyu alır. Bu arada koyunların dikkati dağılmaması ve koyunların atlayışının etkilenmemesi için seyircilerden azami derece dikkat etmeleri gerekmektedir.

Sonuç

Türklerde koyun, keçi ve deve birçok amaca hizmet etmesinden dolayı değerli hayvanlar arasında yer almıştır.²⁶ Denizli'nin Çal İlçesi, Aşağıseyit Köyü'nde geleneksel olarak sekiz asırdır devam eden UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde yer alan ve 8 asırdır sürdürülen “Sudan Koyun Atlatma Festivali”, insanın, sahip olduğu hayvana olan sevgisi ve onunla bütünleşmesini ortaya koyan bir etkinliktir. Bu tür etkinlikler kültürel mirasın nesiller boyu aktarılması açısından önem arz etmektedir. İnsanın doğa ile ve birlikte yaşam mücadelesi verdikleri canlılarla olan ilişkisini göstermektedir.

Bu yörenin halkı da her yıl düzenlenen bu festivallerle, sudan koyun geçirme yarışması yaparak çok kültürlü bir yaşamı aktarmaktadırlar. Bu festivaller çoban ve koyun arasında oluşabilecek bağı renkli bir yaşam olarak sunmaktadır. Ülkemizde bu şekilde yürütülen kültürel değerlerin tüm toplum tarafından bilinçli bir şekilde, daha çok kitleye ulaştırılabilmesi için tanıtımların yapılmasına katkı sunmaları gerekmektedir.

²⁶ Mustafa Genç ve Ayşegül Koyuncu Okca “Yörüklerin Geçim Kaynağı ve Dokumalarında: Keçi”, *Asos Journal-Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 52, 2017, s.87.

Kaynaklar

- BALIK, İ., *Belgeler Işığında Çal Tarihi*, Gültürk Ofset, Denizli, 2016.
- BELKE, K. ve MERSİCH, N., *TIB-7/Tabula Imperii Byzantini-Phrygienund Pisidien 404*, Wien 1990.
- BORATAV, P. N., *100 Soruda Türk Halkbilimi*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara 2013.
- Çal İlçesi Nüfus Müdürlüğü https://www.nufusu.com/ilce/cal_denizli-nufusu, (24.08.2021).
- Çal Kaymakamlığı, <http://www.cal.gov.tr/ilcemizin-cografik-konumu>(17.07.2021).
- ÇETİŞLİ, İ., *Hatıra Kitabı: Koyun Atlama Geleneği (Koyunu Suya Çekme)*, (Der: Turgut Tok ve Levent Kurgun), Akçağ Yayınları, Ankara, 2016.
- GENÇ, M. ve Koyuncu Okca, A. “Yörüklerin Geçim Kaynağı ve Dokumalarında: Keçi”, *Asos Journal-Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.52, 2017, s.85-102.
- İMAMOĞLU, İ. ve Çetin, M. *Arşiv Belgelerinde Çal Tarihi (Osmanlı ve Cumhuriyet Tarihi)*, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli, 2016.
- KILIÇ, Y. “Denizli Yöresinin Prehistorik Yerleşimleri ve Yol Sistemi”, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiriler*, 1. C., (6-8 Eylül 2006 Denizli), Bildiriler Kitabı 1, Denizli, 2007, S.12-22.
- KOYUNCU, O. A., “Çoban Bayramı: Sudan Koyun Geçirme (Denizli-Çal-Aşağıseyit)”, *SDÜ Art-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, C.12, Özel Sayı, 2019, s.108-124.
- KOYUNCU, O. A., “Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi Adaylığında Denizli ve Sudan Koyun Geçirme Geleneği”, *V. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri*, Prof. Dr. Yusuf Küçükdağ 13-16 Nisan 2016-Komrat/Moldova), Anka Basım Yayın, Konya, 2016, s. 211-218.
- KOYUNCU, O. A., “Asırlık Bir Sevda Öyküsü: Aşağıseyit Köyü Sudan Koyun Atlama Yarışı Ve Yörük Şenliği”, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkishor Turkic*, Volume 10/14 Fall 2015, s.483-508.

KOYUNCU, O. A. ve GENÇ, M., “Yörük Göçlerinde Deve”, *JASSS The Journal of Academic Social Science Studies*, Number 58, 2017, s. 225-236.

KÖSTÜKLÜ, N., *Milli Mücadelede Denizli, Isparta ve Burdur sancakları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.

OĞUZ, Ö., *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Geleceği Türkiye Deneyimi*, Grafiker Yayınları, Ankara 2013.

ÖZDAMAR, N., *19. Yüzyıl Belgelerinde Selcen*, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli 2016.

RAMSAY, W.M., “The Cities and Bishoprics of Phrygia”, (çev: Gülseren Mutlu), *The Journal of Hellenistic Studies*, Vol. 4, 1883, s. 373

RAMSAY, W.M., “Antiquities of Southern Phrygia and Border Lands (I)”, *The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts*, Vol. 3, No ¾, 1987, s.350.

RAMSAY, W. M., *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, MEB Yayınları, İstanbul 1960.

SÖĞÜT, B. “Kalıntılar Işığında Antik Dönemde Belevi Çevresi”, *Çal Sempozyumu Bildirileri*, Denizli, 2006, s.766-778.

STRABON, *Geographika (XII-XIII-XIV) Antik Anadolu Coğrafyası*, (çev. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009.